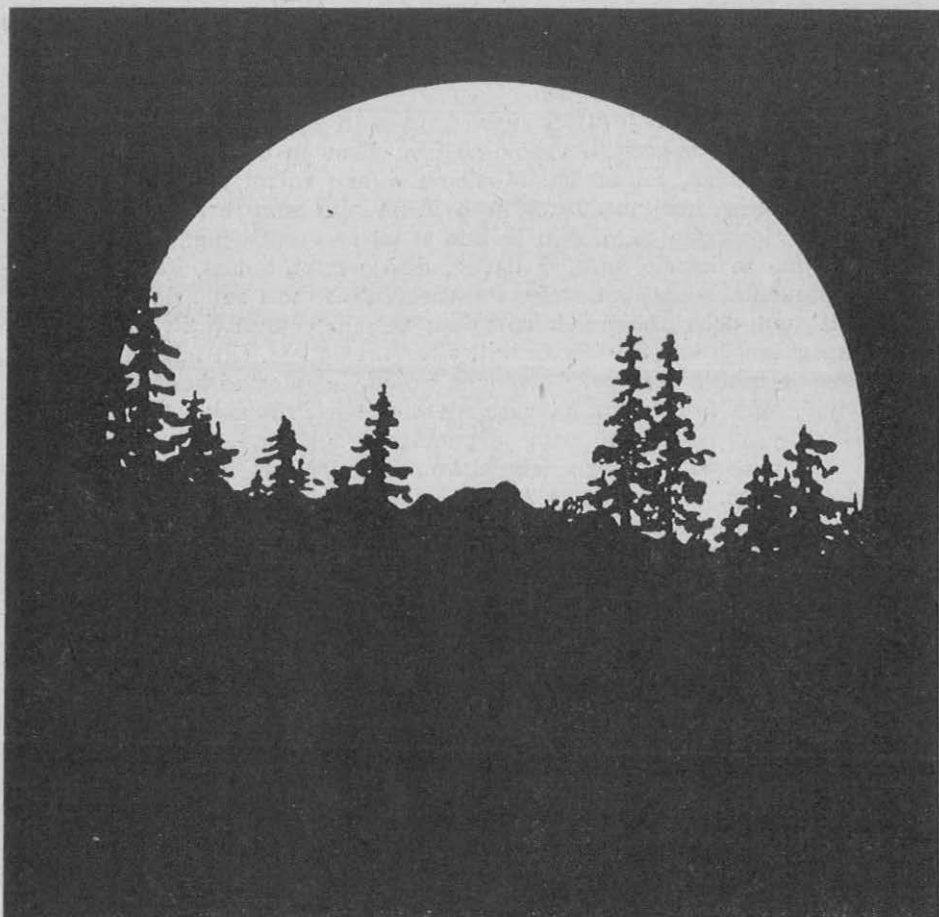

Življenje v gorah je vsestransko zdravo in koristno. Niti za minuto, ki sem jo prebil v gorskih vrhovih ali v njihovem osrčju v naših lepih planinskih dolinah, mi ni žal. Mlademu dijaku so mi bile gore vir lepote, mnogokrat kraj tolažbe. V njih in na njih smo se navduševali za našo lepo slovensko zemljo, ki je bila tedaj še zaslužjena. Gore so nas vzpodbujale in kazale nazaj v davno, davno minule čase, ko se človek še ni drznil imenovati jih svoje. Prišepetavale so mu zato, da v primeri z njimi tudi doba nobstva hitro mine; minejo cesarstva in kraljestva, a dela narave, h katerim spada tudi človek, ostanejo. Ob takih mislih in tolažbah je minila tudi prva svetovna vojna, je žalostno končala »večna Avstrija«, smo laže prenašali zaslužjenje naše Primorske, tegobe stare Jugoslavije, in neizmerno nam je pomagal pogled na gore v najstrašnejši dobi zgodovine našega naroda, ko sta se fašizem in nacizem trgala za našo zemljo, mesarila naš rod in ustanavljala »tisočletne imperije«. In zopet so gore bile tiste, ki so prezirljivo zrle na tlačitelje; pile so nedolžno kri žrtev in tolažile: vse mine, kratkotrajno je to, kar ustvarjata ohola tujca. Odšla bosta, narod pa bo svoboden obstal... In ker ni laži v naukih, ki nam jih daje gorska природа, se je vse, kar so nam napovedovale preko vseh žičnih ograj, preko vseh bunkerjev, morečih drhali in množičih se grobov, zgodilo.

Pa gore te vodijo še vse dalje, če se vdaš njihovemu vodstvu, če zajameš vse, kar ti nudijo. In nudijo ti tudi čistejši zrak. To pa ne pomeni samo, da vdihuješ bolj zdrav zrak, da se v njem okrepiš in ozdraviš pljuča. Ta čistejši in v visokih gorah redkejši zrak ni več tista koprena, ki te loči v dolinah od našega največjega dobrotnika, očeta vseh stvari, v območju našega planetnega sistema, od Sonca. Vse čistejše nam sije v gorah, kadar je nebo jasno, in vse bolj mirno svetijo k nam na Zemljo njegove sestre, daljne zvezde. Ravno zaradi čistejšega zraka sem v zadnjih letih jemal s seboj tudi zvezdoznanski daljnogled in ga na Kopiščih uporabljal za opazovanje Sonca in pojavov na njem. Dasi z manjšimi sredstvi sem ravno zaradi čistine gorskega zraka vse bolj razločil skupine peg in njihov razvoj na Soncu. Kajpada oblačni dnevi so bili večkrat prava muka in do Sonca včasih ves dan ni bilo mogoče priti. V višavah so divjali jugozapadni vetrovi in podili pred seboj jate oblakov. Lepo jih je bilo gledati, ko sem včasih ves dan presedel pred kočo in čakal na vrzel, da se bo Sonce pokazalo in mi bo mogoče izvršiti vsakodnevno delo. Pa tudi sever, ki je včasih pričel čistiti nebo, je na svoj način nagajal in le tu in tam pretrgal nad gorami ležečo oblačno odejo, da je Sonce kakor v zasmeh le toliko pokukalo izza temnih megel, da sem nastavil daljnogled, nekaj trenutkov nato pa ga je megleni zastor zopet zagrnil.

Ta igra divje se podečih megel preko gorskega neba je dala tudi svoje koristi. Na Kopiščih vzhaja Sonce v poletnih mesecih izza roba Velike planine, na tistem mestu Požarji in Turni imenovanem, zahaja

Drevesa na robu »Požarjev« projicirana na vzhajajoče sonce
Risal Pavel Kunaver

pa za robovi Mokrice, pozneje za Kompotelo in Dolgimi njivami. Ker je na Kopiščih nekdam še ležal diluvialni ledenik, ki je dolino na široko dolbel, od vzhoda pa sega tod v Bistriško dolino Dolški graben, od zahoda pa dolina Korošica, je svet dokaj odprt in imaš precej neba med gorskimi grebeni odprtega za opazovanje. Izza divje raztrganih viharnikov v višavah vidiš ponoči vzhajati zvezde, za ostrimi grebeni gora jih vidiš zahajati. Velikanske zvezde so pomanjšane v drobne iskrice, bližnje gore naše Zemlje pa stoje pred teboj kot orjakinje. In tako se ti kažejo, če se zavedaš, v tem velikem planinskem svetu, v čistem zraku, ki te ne loči od veselstva, h kateremu pripadamo, čudovite perspektive. Toda na posebno lepe slike sem po naključju naletel, ko sem v meglenih dneh uro za uro obračal daljnogled za Soncem, ki se mi je rogalo izza oblakov. Običajno sem sliko Sonca projiciral na bel zaslon, zagrnen s tem-

Viharniki na robu Mokrice projicirani na Sonce in veliko pego dne 27. julija 1946 ob 17. uri

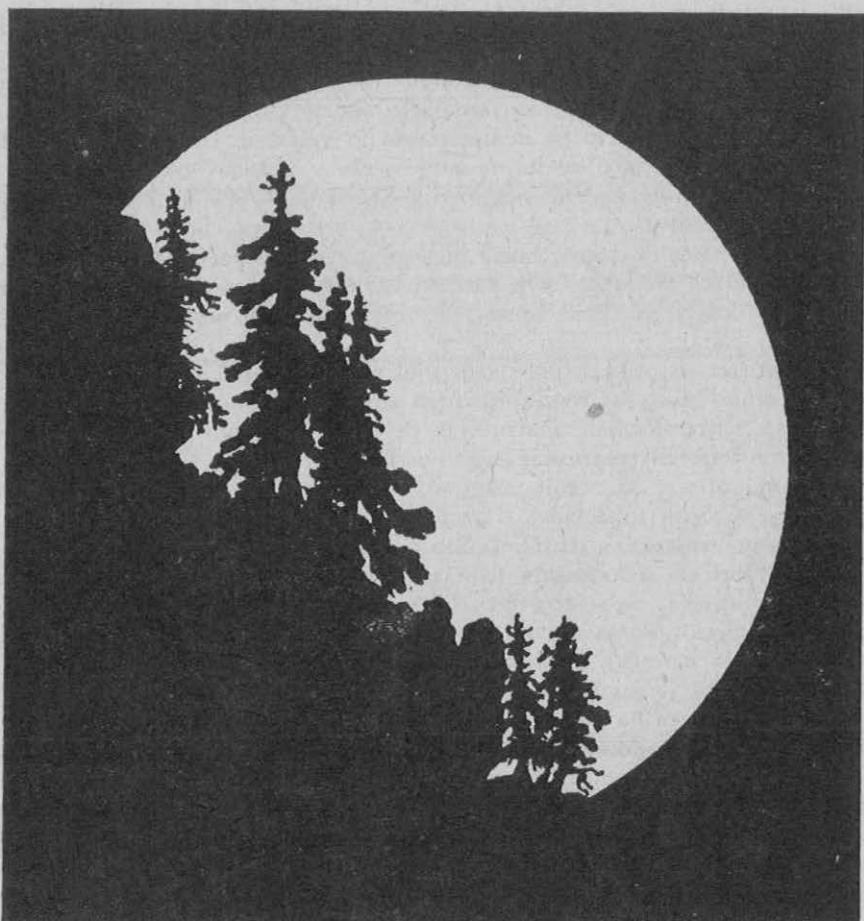
Risal Pavel Kunaver

nim blagom. Na zaslonu se mi je kazalo Sonce v premeru do deset centimetrov, zadosti veliko, da sem lahko opazoval, kar me je iz zvezdoznanskega ozira mikalo na njegovi, luč in dobrotno toploto nam izžarjavajoči površini. Kadar pa so mi megle nagajale, so mi, če so bile redke, nudile v zameno svoje čudovite oblike, ki so se tudi projicirale na belini. Tako je nebo bežalo pred opazujočim očesom ure in ure dolgo. Toda zvezdoznanstvo zahteva vztrajnosti in dokler objekt ne zaide za goro, ne smeš obupati in tako je bilo tudi s Soncem. Bolj in bolj se je večkrat nagibalo proti zapadu. Bliže in bliže je bilo robovom Mokrice, megle pa so plavale preko žareče krogle, da ni bilo mogoče opazovati

položaja peg, še manj pa jih je bilo mogoče izmeriti in narisati. Kazalo je, da bo dan izgubljen — a do zadnjega strmim v nebo in na zaslon, zdaj zdaj se bo Sonce dotaknilo gorskega roba. Trenutki so dragoceni. Tedaj sunek vetra odžene megle in Sonce se pokaže čisto, a že se dotakne Mokrice. Toda kakšna krasna slika; na okoli šestdesetkrat povečani sliki sončne krogle vstajajo, čim globlje se Sonce pogreza, silhete skalovja in od gorskih vetrov razcefrani in razmršeni viharniki, ki stoje na drevesni meji kot zadnje predstraže gozda v večno trajajočem boju med življenjem in smrtjo. Pa le malo minut traja privid — Sonce hitro tone in le tam, kjer se še sveti krajec njegove žareče plošče, so projicirane kolenčaste, na vse mogoče načine zavite veje viharnikov, ostri robovi skal in na njih čepečega ruševja. Sonce izgine — in slika na zaslonu ugašne kot privid. Gori za Mokrico žare še robovi in se sveti nebo, saj je Sonce komaj za grebenom in tam se pokažejo pikice — viharniki, ki so bili tako lepo projicirani na zaslonu! Hitro snamem zaslon in gledam direktno skozi daljnogled tja gor in glej, tam stoje na robu ista drevesa, iste skale in grmi ruševja v lepi harmoniji. Za njimi žari nebo v večerni zarji, temni viharniki pred žarečim nebom pa tvorijo tako lepo in mirno skupino, da ti zaigra srce!

Naslednjega dne ista igra, borba in tekma med vetrom, oblaki, Soncem in mojo malenkostjo. A ko se Sonce dotakne roba gore — je slika premaknjena: novi robovi, novi slikoviti viharniki, še bolj razmršeni grmi ruševja so projicirani na svetlo sončno kroglo. Seveda! Saj Sonce zahaja vsak dan za drugim delom horizonta! Poletje je na višku, a Sonce vsak dan pozneje vzhaja in prej zahaja in bliža se jesenskemu enakonočju, nebesnemu ekvatorju. Zato potuje vsak dan po pobočju Mokrice niže in niže, in česar od dne do dne s prostimi očmi ne opaziš, ti teleskop pri zadostni povečavi tako presenetljivo pokaže in razkazuje prekrasne nadrobnosti visokogorske drevesne meje, kjer stoje v krutem boju za obstanek samo najbolj izbrani drevesni junaki, ker vse kar je slabotnejšega in trhlega, so zimski viharji že davno podrli in strli.

Pripravljen na to sem začel od tedaj redno opazovati na zaslonu sončni zahod. Niso me več presenetile lepe skupine drevesnih junakov in robatega pečevja pred sončno kroglo. Vsa slika se je le poglobila in strnila vedno v veliko harmonijo. V poletjih 1946 in 1947 je bilo Sonce posebno polno peg. Leto 1947 je bilo leto maksima sončnih peg v enajstletni periodi. Zato so postale slike na zaslonu ob sončnem zahodu za mislečega človeka posebno zanimive. V drugi polovici meseca julija 1946 pa je šla preko Sonca ena največjih sončnih peg. (Slika 2 in slika 3.) Pega se je seveda od dne do dne izpreminjala, obdržala pa je ves čas prehoda svojo velikost okoli 200.000 km! Ko se je Sonce nagnilo do gorskega roba, so zopet viharniki vstali pred sončno sliko in nudila se ti je silovita perspektiva v narodi: Viharniki, stoječi na robu Mokrice so bili oddaljeni komaj nekaj kilometrov; zato so bili v daljnogledovi sliki na zaslonu velikani, če tudi v resnici komaj do dvajset metrov visoki. Projicirani pa so bili na Sonce in na njegovo veliko pego! A navidezno majhno Sonce v resnici tak orjak! Vsa Zemlja v ekvatorijalnem pre-

Viharniki z roba Mokrice projicirani na Sonce

Risal Pavel Kunaver

meru 12,756 km, a Sonce 1,392.700 km. Zaradi daljave 14,674.000 km pa je tako majhno kakor grašek in stoje drevesa pred njim kot velikani! In velikanska pega, na katero bi položil lahko kakih petdeset Zemelj, se za drevesnimi vejami kar skrrije. Veter ziblje drevesne veje, včasih vidim, da jih zviija vihar — in ta vihar je projiciran pred pego! In pega? Kakšen primer! Zemeljski vihar tam gori se morda podi s hitrostjo deset, dvajset metrov v sekundi; tam gori na Soncu v daljnem ozadju prelepe slike, pa se dvigajo iz pege viharji do 6000° vročih plinov. Iz železa, kalcija, vodika in drugih elementov z desetlinami kilometrov v sekundi, se dvigajo protuberance, vsebujoče snovi za več zemelj nanekrat, sto tisoče kilometrov daleč v vesoljstvo! Razdivjani elementi pa so tam gori na Soncu kakor tod na Zemlji, na Mokrici isti; in vendar

tak razloček! Isti kalcij sveti na Soncu razžarjen do 6000° v nedopovedljivi belini, da sega njegova luč sem k nam in osvetljuje njegovega brata, ki v zvezi z ogljikom in kisikom tvori naše planine, moleče mrtve in vidne le v sončni luči, iz zemeljske skorje proti nebu. Vse je isto, vsi predmeti, človek, ki se misleč ozira po veliki in mali naravi, živali in rastline, velike gore in daljna Sonca; vse v večnem gibanju in izpreminjanju, le v neizmerni pestrosti sestava posameznih elementov in različni temperaturi.

Ko sem tako ob projiciranju naše planinske prirode na ploščo Sonca doživljal velike trenutke, sem zasledoval tudi Luno tja do horizonta, in glej, novi doživljaji. Tudi Luna na svojem potu po nebu, okoli Zemlje, vzhaja in zahaja vsak dan drugod, in ob zahajanju, posebno ob času prvega krajca in pred ščipom sem ujel v okular prelepe slike. Sedaj so se na Lunino sliko, ki se zaradi hitro se menjajočih faz brž izpreminja, projicirali najrazličnejši viharniki in deli skalnih sten. Tu so stale divje razcefrane veje in raztreskani vrhovi dreves tik pred širnimi Luninimi puščavami, ali pa so segale črne in grozeče sence teh zemeljskih bitij preko velikanskih kraterjev. Najkrasnejše je bilo, kadar je do dva dni pred prvim krajcem že široki Lunin srp dosegel gorski rob. Ostre slike Luninih tvorb so se odražale trdo za mirno in dostojanstveno stoječimi gorskimi drevesi na ostrorobi skali. Če pa je posamezen viharnik sam segel preko vsega zahajajočega in žarečega srpa, je bila slika na višku; trajala je nekaj minut, se vtisnila tem silneje v spomin — in ugasnila, ko se je pogreznil srp za obzornico. Novi deli neba so zaradi rotacije Zemlje prihajali pred daljnogled in nekatera nežna zvezdica je zatonila za sedaj komaj še slutenim drevesnim orjakom. Zvezdica in drevesni orjak na Zemlji? Nesmisel! Samo varljiva velikanska perspektiva narave! »Orjak« dvajset metrov visok, a zvezda, drobena iskrica v vesoljstvu, v resnici silovito tuje sonce, svetleče v vesoljstvu morda stotine svetlobnih let oddaljeno od nas, torej tako daleč, da je celo svetloba, hiteča z brzino 300.000 km na sekundo, dosegla strmeče opazovalčevo oko šele po nekaj stoletnem hitenju po silnem vesoljstvu!

Res, silne perspektive moreš videti in doživeti, če dvigneš v naših gorah včasih svoje oči od zemeljske skorje, na katero smo navezani, podnevi gori k našemu očetu Soncu, ponoči pa k brezmejnemu številu zvezd na nebu.

